

Negustorul de începuturi de roman (I)

1.

Mult prețuite domn.

Am auzit că m-ați căutat. Din păcate nu sunt în Franța în acest moment și nici nu voi reveni mai devreme de luna ianuarie anul viitor. Dialogul nostru poate începe însă chiar și în aceste condiții.

Cum ați putut constata, telefonul meu fix nu este înzestrat cu robot, sau cu answer machine, cum le place unora să spună. Ați mai observat probabil, în momentul când mi-ați examinat cu ceva mai mare atenție cartea de vizită, că pe ea nu figurează nici un număr de mobil și nici o adresă de e-mail. Ei da, evit să mă las înghițit de această fatalitate a urgenței inventată de modernitate. Pur și simplu, nu doresc să pot fi găsit la telefon în orice moment al zilei și nici să mi se trimită mesaje electronice lipsite de curtoazie. Nimic din ceea ce vor să-mi spună ființele aflate pe acest corp cosmic numit Terra nu este de fapt urgent – iată principiul meu. Invenția telefonului mobil, a mesageriei electronice, precum și a altor sisteme de interconexiune rapidă a dus de fapt la distrugerea unui gen literar extrem de drag mie, genul epistolar. Cîteva secole de operă epistolară au fost măturate astfel cu brutalitate din educația tinerilor și a contemporanilor noștri. Ori, eu mă opun acestei crime. Iată din ce motiv prefer să scriu scrisori de tip tradițional și nu răspund decît dacă mi se scrie în același fel, pe coli de hîrtie A4, de mîină și în mod imperativ cu stiloul. Pixul mi se pare o insultă.

Să revenim însă la motivul pentru care m-ați căutat. Fără îndoială, ați fost intrigat de ceea ce v-am spus la serata de decernare a premiilor literare de toamnă, cu două săptămîni în urmă. Profit din nou pentru a vă felicita pentru distincția obținută: Premiul de Proză Scurtă al Departamentului Île-de-France. Totuși, totuși, este un semn de recunoaștere din partea breslei. Nu fiți trist, nu vă mai repetați în gînd că de fapt nu a fost decît un premiu printre celelalte, că nu ați fost decît un laureat printre alți treizeci într-o după-amiază ploioasă, cînd n-ați avut nici măcar destul timp pentru a vă delivra speech-ul de mulțumire. Din această cauză erați refugiat, probabil, în acel colț de grădină, adică acolo unde v-am abordat, dezamăgit de ridicolul situației. Vă mărturisesc, de altfel, că întreaga ceremonie de premiere a fost ridicolă. Erați cocoțați acolo, pe estrada din fundul grădinii, în jur de 30 de inși mai mult sau mai puțin nerăbdători să scape de penibilul situației. Fiecare dintre dumneavoastră avea dreptul la trei minute de speech după decernarea premiului respectiv, numai că din cauza ploii Președintele

Societății Oamenilor de Litere a fost obligat să accelereze operațiunea. Așa se face că după primii trei sau patru laureați, care și-au rostit discursurile în întregime, următorii s-au văzut amputați. Al cincilea și al șaselea au avut dreptul la doar două minute, al optulea și al noulea la doar un minut și jumătate, al zecelea și al unsprezecelea la doar un minut... Iar apoi, a urmat o accelerare ca în filmele cu Charlie Chaplin, treizeci de secunde pe cap de laureat, ba chiar mai puțin, o singură frază pentru ultimii trei sau patru fericiți deținători de glorie... Iar cînd v-a venit rîndul să faceți și dumneavoastră un pas în față, Președintele Juriului v-a cerut probabil să vă rezumați la un simplu „mulțumesc”. Personal, am apreciat enorm decizia dumneavoastră de a da pur și simplu din cap în semn de recunoștință, ceea ce a permis apoi mulțimii adăpostite sub umbrele să se repeadă spre bufeturile amenajate în diverse puncte ale grădinii, moment cînd s-a oprit și ploaia, de altfel.

Iertați-mă dacă evocarea mea pare puțin malițioasă, sunt și eu, în felul meu, un observator al lumii, dar, mai mult decît atît, sunt un negustor de începuturi de roman care își selectează cu grijă clienții.

Cu aleasă prețuire.

Guy Courtois

2.

Mult prețuite domn.

Vă scriu cu o mare tristețe întrucît mi-a murit un prieten, un om de numele căruia se leagă amintirea unor clipe extrem de plăcute, aș spune chiar extatice, petrecute într-o anumită cafenea din Viena. A murit Leopold Hawelka, poate vă spune ceva acest nume, Hawelka, este o celebră cafenea vieneză. Tot atît de celebră precum Les deux Magots de la Paris, Caffè Greco de la Roma, cafeneaua Odéon de la Zürich sau cafeneaua Louvre de la Praga. În aceste clipe, cînd vă scriu, sunt chiar în cafeneaua Hawelka, de altfel, am în față un mic „expresso” sau un Kleiner Schwarzer, cum i se mai spune pe aici, și simt un enorm nod în gît. În cafeneaua aceasta am avut, în ultimii treizeci de ani, multe întîlniri cu cîteva dintre cei mai buni scriitori ai Europei, mai ales cu cei care au acceptat într-un fel sau altul serviciile noastre. Știu că ați călătorit mult în viața dumneavoastră, că v-ați vînturat de colo-colo prin lume, că ați trăit un an la Londra și mai bine de doi ani în Japonia. Știu că v-ați încercat norocul la Hollywood și că ați trăit o vreme în California, vă cunosc și pasiunea pentru Mediterana și pentru Balcani, v-am citit rîndurile exaltate

scrise după sejurul de la Teheran, dar nu știu dacă ați avut vreodată timp să savurați și șarmul spațiului german. Ați încercat vreodată să învățați limba germană? „Eternitatea este făcută ca să învăț eu limba germană”, spunea Mark Twain. Ce elogiul adus acestei limbi fără de care speculația filozofică ar fi fost infinit mai săracă! Ceva mai răutăcios a fost Carol al V-lea, căruia îi este atribuită această frază: „Lui Dumnezeu îi vorbesc în spaniolă, femeilor le vorbesc în italiană, bărbaților le vorbesc în franceză, iar calului meu îi vorbesc în germană”.

De fapt, nu știu de ce vă spun toate aceste lucruri, ca să-mi dezmoțesc probabil puțin fruntea și să uit de moartea prietenului meu Leopold Hawelka. Dacă în acest moment ați intra în cafenea, m-ați vedea singur la ultima masă din stînga barului, la masa din colț. Sunt așezat pe canapeleța cu dungi, iar deasupra mea tronează un imens ceas rotund placat pe un fel de suport de lemn hexagonal. Ceea ce mi-a plăcut întotdeauna în această cafenea a fost de altfel lemnul: aproape totul este din lemn, cu excepția unor plăci rotunde de marmură etalate pe unele mese. Pereții sunt lambrisați cu lemn, podeaua este din lemn, plafonul este din lemn, scaunele sunt din lemn... Lemnul conferă un fel de simplitate, de sinceritate acestui loc în care nimic nu este sofisticat, nimic nu este luxos și unde simți totuși că unicitatea devine un lux. Hawelka este cafeneau în care ai impresia că nu s-a schimbat nimic de cel puțin patru sau cinci decenii, de altfel plafonul de lemn s-a coșcovit puțin, uneori chiar ai impresia că unele dintre casetoanele sale s-ar putea desprinde dintr-un moment în altul și să-ți cadă în cap.

Dar nu știu de ce m-am apucat să vă descriu cafeneau. Nodul meu din gînd s-a mai înmuiat puțin întrucît am cerut, între timp, să-mi fie adus un pahar cu vin fiert. De fapt, voiam să vă spun că în această cafenea, acum foarte mulți ani, i-a fost șoptită la ureche o frază lui Elias Canetti. Știți cum începe celebrul său eseu Masele și puterea? Probabil că știți, dar v-o reamintesc: „Nimic nu-l sperie pe om mai mult decît contactul cu necunoscutul”.

Vă urez inspirație dacă scrieți în acest moment.

G.C.

3.

„Astăzi a murit mama.”

Chiar credeți că o aserțiune atît de simplă poate ieși din mintea unui scriitor? Vă asigur că nu. Scriitorii sunt, în general, oameni complicați, sfîrtecați pe dinăuntru, contorsionați, plini de contradicții, roși de ambiții, foarte puțin generoși ca persoane sociale, deși ard pentru ideea de umanitate.

Nu, vă asigur că Albert Camus nu și-ar fi început niciodată romanul Străinul cu această frază dacă nu i-am fi furnizat-o noi.

De altfel, nici n-ar fi scris acest roman într-un stil atît de simplu, de liniar, de confesiv în sensul celei mai mari credibilități, dacă nu i-am fi oferit noi punctul de plecare, dacă nu i-am fi deschis noi această miraculoasă porțiță.

„Astăzi a murit mama.”

Ce uluitor, promițător, convingător început de roman! Un roman scurt, după cum vă amintiți desigur, cine n-a citit Camus încă de pe la vîrsta de 15 sau 16 ani. Nu s-a spus, de fapt, despre Camus (cu o anumită răutate, de altfel) că este în primul rînd un scriitor pentru liceeni, ba chiar și un filozof pentru liceeni? Și cine credeți că i-a pus pe frunte lui Camus această etichetă? Banda de scriitori sofisticată din jurul lui Sartre, acei prețioși grafomani incapabili să spună o frază coerentă fără să o acompanieze cu fumuri gestuale și emfază interioară. Imaginați-vă cît au suferit acești impotenți prețioși cu veleități de stînga cînd au văzut că Albert Camus a primit premiul Nobel la doar 44 de ani... Îmi amintesc și acum această scenă, eram cu el la primul etaj al unui restaurant în Montparnasse, cînd brusc a dat buzna înăuntru un bărbat tînăr, osos și uscățiv, îmbrăcat în mod bizar, parcă era un vînător. Omul s-a îndreptat spre noi și nu știu de ce mi s-a adresat mie, în loc să i se adreseze lui Camus, probabil m-a confundat cu el. „Domnule Camus, ați luat premiul Nobel!”, a reușit să șoptească insul, după care a făcut stînga împrejur și s-a eclipsat, total epuizat, ca și cum ar fi fost mesagerul de la Maraton care anunță victoria grecilor împotriva persilor și apoi se prăbușește mort.

Camus s-a făcut alb la față, și-a mușcat buzele și mi-a spus, fără să mă privească: „Ar fi trebui să-l ia Malraux”.

Da, în acel an 1957, Andrée Malraux era fără îndoială mai faimos decît Camus, dar nu atît de bun scriitor precum Camus, nu atît de incisiv, de tulburător, de simplu. La Malraux m-a jenat întotdeauna un anumit subtext didactic, ceea ce Camus n-a avut niciodată. Camus scrie ca și cum s-ar dezbrăca de o cămașă pentru a-și arăta cicatricile.

În acel an, 1957, Camus a fost cîștigătorul unei curse în care se mai aflau angajați Samuel Beckett, Boris Pasternak sau Saint-John Perse. Nimeni nu va ști însă niciodată care a fost a doua frază pronunțată de Camus după acel „Ar fi trebuit să-l ia Malraux”. Dumneavoastră însă am să vă spun ce a spus atunci Camus. El s-a întors spre mine și a pronunțat un simplu „merci”. Și eu, și el, știam la ce se referea acel „merci”. Fără fraza „Astăzi a murit mama”, Camus n-ar fi fost Camus, opera lui n-ar fi fost ce este și nici premiul Nobel pentru literatură nu i-ar fi revenit în acel an de grație 1957. Astăzi romanul Străinul este cel mai vîndut din istoria modernă a Franței.

De ce vă povestesc aceste lucruri rugîndu-vă să le păstrați ca pe un secret absolut? Pentru a vă demonstra cum o întregă carieră, nu

Scrisori din cafenele

numai un singur roman, se poate construi pe o singură frază. Cine era Camus în 1942 când a apărut Străinul? Ei bine, era o simplă potențialitate, adică o formă de energie care pedala în vid. Fraza pe care i-am suflat-o noi, într-o bună zi, într-o cafenea din Alger, l-a construit de fapt pe Camus. Și recunosc că Albert a fost absolut extraordinar, imediat ce a primit acest impuls, totul a decurs ca pe roate, așa spune că tot ce a scris s-a scris de la sine. Această primă frază i-a dictat de fapt lui Camus restul, i-a dictat o operă, printr-o mecanică pe care nici noi nu știm foarte bine să o explicăm. Merită să ne oprim o secundă și asupra celei de-a doua fraze a romanului, care nu ne aparține nouă, ci i-a venit lui Camus. Vă amintiți cum continuă Străinul, după acest început dramatic, „Astăzi a murit mama.”? Dacă nu vă amintiți, vă spun eu. După „Astăzi a murit mama.”, urmează „Sau poate ieri.”

Ce construcție uluitoare, ce complicitate între două forțe!

NOI: „Astăzi a murit mama.”

EL: „Sau poate ieri.”

Greu de imaginat o altă a doua frază mai plină de vinovăție și ambiguitate decât acest „Sau poate ieri.” Tonul este dat pentru o întregă construcție, cu un indice de incertitudine extrem de înalt...

Da, merita să-l evoc pe Camus. Tocmai am aflat că Michel Onfray a scris o carte în care demonstrează că omul secolului al XX-

lea este Camus (și nicidecum Sartre sau Malraux). Sunt total de acord cu Michel. Întregul secol XX a fost, dacă vă gândiți bine, unul orfan. Orfan de valori, orfan de civilizație, orfan de umanitate. Nazismul, comunismul, ultimele războaie coloniale, bestialitatea transformată în industrie, toate acestea n-au fost posibile decât datorită faptului că secolul n-a avut mamă. Ori, cine a observat, în mod just și metaforic, acest lucru? Camus... Prin ce revelație? Prin ce furnizată de noi...

Vă las acum. Mă aflu tot în cafeneaua Harwelka, dar miine plec la Praga.

Vă urez inspirație dacă scrieți în acest moment.

GC

P.S.

Pină la următorul nostru schimb epistolar vă invit să reflectați la aceste trei fraze.

„Sunt un om invizibil.”

„Pe domnul K îl calomniase pesemne cineva, pentru că într-o bună zi se trezi arestat.”

„A fost în viața mea o lungă perioadă când m-am dus la culcare devreme.”

Distrugere

